

I detta bildgalleri finns en svindlande paternalism, som döljer sig bakom en utrikespolitisk nödvändighet. Samtidigt ter det sig som en ytterst träffande karakteristik av den finländska opinionsatmosfären än idag. Hur väl kristalliserar inte tanken om ett mot staten lojalt medborgarsamhälle de finländska intellektuella och universitetets statsfixering, självcensur, undvikande av risker, skepsis mot moraliska förpliktelser! Vilken kombination av eld och vatten, ett tvångsäktenskap måhända, men hållbart!

Klinge lyckas visa den här paradoxen därför att han så fullständigt identifierar sig med den utrikespolitiska nödvändigheten. Men av samma orsak ser han inte det finländska intellektuella klimatets grundkaraktär, som han i förbifarten skisserar upp, som ett problem och analyserar det därför inte heller. I sin polemiska utformning möjliggör Klinges arbete i alla fall motsatta läsningar och är därför en synnerligen fruktbar utgångspunkt för diskussion. Boken har samma kvalitet som tilltalar och fångslar i Klinges undersökningar, d.v.s. en ogenerad renodling av en viss linje och samtidigt en viss transparens. Det här är ett sätt och inte det sämsta att få viktiga saker sagda. Just därför är det nästan alltid intressant att läsa Klinge, även om man skulle hysa en annan åsikt.

Risto Alapuro

Socialhistorisk översikt

Pertti Haapala: *Sosiaalihistoria. Johdatus tutkimukseen* [Socialhistoria. Forskningsintroduktion], Suomen Historiallinen Seura. Käsikirjoja 12. 170 s. Helsinki 1989.

Under senare decennier har vi upplevt en stark expansion för forskningsinriktningar som ofta knippas ihop under benämningen socialhistoria. Det är emellertid fråga om mycket mer än det som täcks av det traditionella begreppet socialhistoria. Snarare gäller utvecklingen en tyngdpunktsförskjutning som Eric Hobsbawm redan 1971 i en inflytelserik uppsats betecknade med titeln 'From Social History to the History of Society'. Enligt förespråkarna är det kort sagt inte fråga om ett nytt delområde eller en specialisering, utan om ett nytt sätt att se på historien, ett synsätt och en infallsvinkel som i princip är lika bred som historieforskningen i dess helhet, som Pertti Haapala formulerar sig i sin handbok i socialhistorisk forskning.

Som karakteristika för samhällsforskningen ser Haapala en strävan till holism (en vilja att se samhällen som system), strukturanalyser, en teoretisk inriktning och generaliseringar samt tvärvetenskaplighet. "Klassiska" frågeställningar för en sådan forskning är t.ex. de obesuttna, industrialiseringen, emigrationen, brottsligheten, inbördeskriget. Som nya aspekter har på senare tid tillkommit anknytningar till internationell debatt och komparationer samt forskning på mikronivån.

Helt oberoende av om man ser socialhistorien som en specialisering eller en infallsvinkel – och det är uppenbart att båda har sina motsvarigheter i forskningen – har utvecklingen på området varit så enorm, att det har funnits ett behov av en sammanfattning och introduktion. Denna funktion fyller Haapalas bok på ett utmärkt och didaktiskt sätt. Han behandlar tio delområden, men är noga med att påpeka, att en sådan renodling inte är något forskningsideal, utan en pragmatisk indelning som har sin motsvarighet i forskningen. Delområdena ger en god bild av bokens innehåll: samhället som makroekonomi, industrialiseringen, agrarsamhället, befolkningstillväxten, befolkningsrörligheten, familj och kön, levnadsvillkor, sociala problem, klasser, kollektiv verksamhet. Boken avslutas med ett kapitel om de stora förklaringarna och en omfattande bibliografi, som Haapala strävat att göra heltäckande för inhemsk litteratur och riktningssgivande för utländsk.

Man kunde också tänka sig andra indelningar, sålunda kunde t.ex. urbaniseringen eller stadshistorien och mentaliteterna väl ha fått egna kapitel, men det kan kanske betraktas som en smaksak eftersom dessa frågor i alla fall tas upp. Det är kanske oundvikligt att exempel och litteratur fått en slagsida mot modern tid eftersom också forskningen haft det, men nu framträder det inte tillräckligt klart att den nya inriktningen faktiskt kanske fått sina mest omvälvande resultat på äldre tid, t.ex. inom medeltidsforskningen.

Eftersom Haapala själv påpekar att socialhistorien inte har något "eget" källmaterial kunde de korta omnämningarna av lämpliga källor på de olika områdena ha utlämnats, i synnerhet som de är intetsägande. Detsamma gäller de skäligen elementära avsnitten om källkritiken som bättre behandlas i existerande metodläror. Ur didaktisk synvinkel är det helt misslyckat att en del av illustrationerna placerats som bilagor, de hade givetvis hört hemma i samband med respektive textavsnitt, även om man kanske kan säga att en del av figurerna är enkla och förenklade på ett sätt som inte alltid stöder textens hävdande av samhällsföreteelsernas komplexitet.

Dessa invändningar väger dock lätt mot bokens många goda sidor, bl.a. dess överskådlighet, goda referenser och visdom. Man kan kanske säga att Haapala på många sätt är mycket tidsbunden i sina ställningstaganden, men jag skulle ändå förutspå texten en rätt lång livslängd, just tack vare dess öppenhet. Haapalas ställningstaganden präglas av en gen-

omtänkt måttfullhet, såsom hans argumentering rörande den "rena" demografins begränsningar och nödvändighet samt "mätandets" ofrånkomlighet och inskränkthet.

Haapala understryker på ett, enligt min mening förnuftigt sätt, behovet av statistik och insamling av data, men påpekar samtidigt att en god forskare kan dra goda slutsatser på basen av ett begränsat material. Det är likaså lätt att hålla med honom om att jämlikhetsparadigmet och "eländeshistorien" har överlevt sin nytthet inom kvinnohistorien eller då han ser de stora förklaringarna som mål, men menar att det idag är viktigt att montera ned de förstelnade. Han säger också explicit att aprioriska definitioner är onödiga, historikern bör lika mycket intressera sig för de varierande sociala kriteriernas historia. Man bör inte heller tro på förklaringar som ger sig ut för att vara allmängiltiga. I detta sammanhang får finländsk historieforskning en släng för att den endast känner "ortodox marxism", men man kan fråga sig är om detta längre stämmer.

Allt som allt dokumenterar Haapala sig som förespråkare för en teori-styrd anarkistiskt nyfiken eklekticism med intellektuell disciplin. Det är möjligt att något sådant inte existerar, men för forskningen är det en mera spännande och fruktbar utgångspunkt än det perspektivlösa materialsamlade och den stelbenthet som präglat mycket av forskningen inom socialhistoria.

Haapalas introduktion fyller flera kriterier på en god handbok. Den är föredömligt klar och koncis, men lyckas ändå vara tankeväckande och hjälpa läsaren att finna fram till den relevanta litteraturen. På den sistnämnda punkten kommer den givetvis att föråldras, men i övrigt borde den länge kunna göra tjänst som universitetslärobok och som introduktion för envar historieintresserad.

Max Engman

Historiens studium vid Åbo Akademi

Max Engman (red.), *Historiens studium vid Åbo Akademi*. Åbo Akademis Förlag. 303 s. Åbo 1991.

Under vårterminen 1989 anordnade Historiska Institutionen vid Åbo Akademi och Historiska Samfundet i Åbo en föreläsningsserie, vilken speglade historieämnets (eller historieämnenas) utveckling vid det exklusivt finlandssvenska universitetet. Dessa föreläsningar har nu kom-